

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків
Одеський археологічний музей
Національної академії наук України
Відділ археології Північно-Західного Причорномор'я
Інституту археології Національної академії наук України
Державний архів Одеської області
Грецький фонд культури (Одеса)

СТАРОДАВНЄ ПРИЧОРНОМОР'Я

Випуск XI

Одеса
ОНУ
2016

УДК 9(4-11)"632/1789"
ББК 63.3(4,5)2/5
С773

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
історичного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 5 від 17 лютого 2016 р.

Стародавнє Причорномор'я. Випуск XI / Голов. ред. І. В. Немченко. –
Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
2016. – 610 с.

Збірка «Стародавнє Причорномор'я» складена на основі матеріалів XI читань пам'яті професора П. Й. Каришківського, міжнародної конференції, яка відбулась в ОНУ імені І. І. Мечникова 11–13 березня 2016 р. Випуск містить статті з проблем нумізматики, історії та археології Північного Причорномор'я, античної та середньовічної історії, візантинознавства, історії Європи раннього модерного часу, історіографії тощо. I–X випуски збірки виходили під назвою «Древнее Причерноморье».

Рецензенти:

Бруяко І. В. – д.і.н., директор Одеського археологічного музею НАНУ;
Довгополова О. А. – д.ф.н., професор кафедри філософії природничих факультетів ОНУ імені І. І. Мечникова.

Редакційна колегія:

Немченко І. В. – к.і.н., зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків ОНУ імені І. І. Мечникова, головний редактор;
Дьомін О. Б. – д.і.н., зав. кафедри нової та новітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова;
Дзиговський О. М. – д.і.н., професор кафедри археології та етнології України ОНУ імені І. І. Мечникова;
Кушнір В. Г. – д.і.н., декан історичного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова;
Луговий О. М. – к.і.н., доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків ОНУ імені І. І. Мечникова, зам. головного редактора;
Булатович С. А. – к.і.н., доцент;
Охотніков С. Б. – к.і.н., зам. директора Одеського археологічного музею НАНУ;
Руссов М. Д. – доктор хабілітат історії, професор Вищої антропологічної школи (Кишинів, Молдова);
Самойлова Т. Л. – к.і.н., зав. Відділом археології Північно-Західного Причорномор'я Інституту археології НАНУ;
Сминтина О. В. – д.і.н., зав. кафедри археології та етнології України ОНУ імені І. І. Мечникова;
Сорочан С. Б. – д.і.н., зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ISBN 978-617-689-159-8

© Колектив авторів, 2016

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2016

³⁸ Тереножкин А.И., Ильинская В.А., Мозолевский Б.Н. Скифский курганный могильник Гайманово Поле (раскопки 1968 г.) // Скифы и сарматы. – К., 1977. – Рис. 13/20; Болтрик Ю.В., Фиалко Е.Е. Украшения .... – С. 84.

³⁹ Синика В.С. О греческом влиянии на погребальный обряд и материальную культуру скифского могильника III-II вв. до н.э. у с. Глиное на левобережье Нижнего Днестра // Человек в истории и культуре. Вып. 2. Мемор. сб. мат-лов и иссл. в память лауреата Гос. премии Украины, акад. РАЕН, проф. В.Н. Станко. – Одесса, 2012. – С. 264-272; Тельнов Н.П., Четвериков И.А., Синика В.С. Скифский могильник III-II вв. до н.э. у с. Глиное ... – С. 10; Синика В.С., Тельнов Н.П. Светильники в погребальном обряде скифов Северного Причерноморья // *Tyragetia*. S.n. – Vol. IX (XXIV), nr. 1. – 2015. – С. 183-208.

О. І. Смирнов, Л. І. Смирнов (Миколаїв)
**НОВА АНТИЧНА ПАМ'ЯТКА АРХЕОЛОГІЇ
НА ТЕРИТОРІЇ м. МИКОЛАСВА**

Миколаїв розташований на півдні області, основна частина міста знаходиться на півострові, який утворений р. Інгул та Бузким лиманом. На сьогодні місто займає більш ніж 100 кв. км завдяки приєднанню до міста сіл, які знаходились поруч. На сучасній території міста виявлено багато пам'яток археології. Найстарші з них датуються епохою неоліту. А потім в хронологічній послідовності представлені майже всіма археологічними культурами, характерними для регіону, від неоліту до козацької доби.

Після заснування міста в 1789 р. та під час будівельних робіт люди часто знаходили стародавні речі, які приваблювали до Миколаєва визнаних археологів. В місті працювали такі видатні спеціалісти, як О.С. Уваров, П.Й. Бурачков, В.М. Ястребов, О.О. Спіцин. На початку ХХ ст. вивченням пам'яток міста займався директор Херсонського музею В.І. Гошкевіч. В 20-30-х рр. вказаного століття ці дослідження очолив вже директор Миколаївського музею Ф.Т. Камінський, який долучав до них видатного дослідника античності Б.В. Фармаковського. В той же час велику роботу по опису археологічного матеріалу Північного Причорномор'я проводила І.В. Фабріціус. Пізніше на пам'ятках міста працювали таки визнані фахівці, як Ф.М. Штительман, Л.М. Славін, В.М. Ключенцев, В.І. Нікітін, В.В. Лапін, І.О. Снитко, Ю.С. Гребенніков, В.Б. Гребенніков, В.В. Рубан, К.В. Горбенко та ін.¹

Ще більше дослідників зверталися до матеріалів, знайдених в Миколаєві, та долучалися до їх наукової обробки.

Сьогодні у місті ведуться тільки стаціонарні дослідження городища епохи фінальної бронзи Дикий Сад (Білозерської археологічної культури) у історичному центрі Миколаєва².

У 2015 р. співробітники Миколаївської археологічної експедиції НДЦ ОАСУ «Лукомор'є» по замовленню Управління з питань культури та охорони культурної спадщини Миколаївської міської ради провели охоронні археологічні роботи на поселенні Велика Корениха III (Черняхівська археологічна культура), яке розташоване в балці між південною та північної частинами мікрорайону (Велика Корениха) на території Заводського району міста. Відкрито поселення В.В. Рубаном у 1968 р. та обстежувалося ним у 1974 р. Площа дорівнювала більш 10 000 кв. м при потужності культурного шару до 0,5 м. Після робіт В.В. Рубан ідентифікував пам'ятку як поселення Черняхівської культури і датував її III-IV ст. н.е.

Роботи на об'єкті були розпочаті у вересні 2015 р. і велися протягом двох тижнів із залученням спеціалістів Центру, які повернулися з Березанської археологічної експедиції, та студентів старших курсів Інституту історії, політології і права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Спочатку було закладено траншею в північній частині поселення розмірами 3 м захід-схід на 10 м північ-південь. На глибині 0,3 м від сучасної денної поверхні в південно-східній частині та північно-західній частині траншеї проявилися рівні траншеї, заповнені камінням. Виходячи з цього, до траншеї була зроблена прирізка 7 м захід-схід на 10 м північ-південь, внаслідок чого утворився розкоп 10 м на 10 м, площею 100 кв. м.

По всій площі на глибину до 0,5 м був досліджений культурний шар світло-сіроглиняного кольору з великою кількістю світлоглиняних заплівів та фрагментованих глиняних вальків, вся площа насичена керамікою кінця V ст. до н.е. – II ст. н.е. В центральній частині розкопу була виявлена яма діаметром 0,8 м, глибиною 0,15 м – ґрунт рихлий темно-сіроглиняний, стінки прямі, материкового характеру, різко переходять в рівне материкове дно. Також слід відмітити наявність по всій площі розкопу стовбових ям діаметром від 0,1 м до 0,2 м, глибиною від 0,03 м до 0,15 м. А в південно-західному куті на глибині 0,14 м досліджена велика світлоглиняна лінза розмірами 1,8 м північ-південь на 1,0 захід-схід. Інших будівельних чи господарчих об'єктів не зафіксовано (мал. 1). З індивідуальних знахідок переважає керамічний матеріал, також присутній і остеологічний матеріал, притаманний

античним пам'яткам Нижнього Побужжя, кістки великої та дрібної рогатої худоби. Слід виокремити знахідку пірамідального кремнієвого нуклеусу докерамічного неоліту (мал. 2)*.

Аналізуючи керамічний матеріал, слід відзначити керамічне риболовне грузило з отвором та вотивний круг, зроблений зі стінки амфори. Повністю домінує античної посуду за дуже низького відсотку умовно варварського елементу (сіроглиняна та ліпна кераміка). Амфорна тара презентована в основному керамікою V ст. до н.е. – це хіоські пухлогорлі амфори, лесбоські красноглиняні амфори, клазоменські амфори. До другої групи слід віднести гераклейські красноглиняні амфори та світлоглиняні амфори з двоствольними ручками (незначний відсоток) (мал. 3). Кераміки, яку можливо було б віднести до черняхівської археологічної культури, на дослідженій ділянці не виявлено.

Попередній аналіз матеріалу вказує на те, що поселення Велика Корениха III не є винятково поселенням Черняхівської культури, а є багатощаровим археологічним об'єктом. Дослідження В.В. Рубана ймовірно проходили на іншій ділянці об'єкту, де основним був матеріал черняхівської культури, носії якої заснували поселення на місці античного пам'ятника, але нове поселення не повторювало площі античного (10000 кв. м), а було на порядок менше. Наші дослідження та античний матеріал в більшості підтверджує концепцію С.Б. Буйських та В.М. Отрешко стосовно етапів розвитку сільської округи Ольвії³. Подальші роботи на пам'ятці Велика Корениха III можуть більш повно та детально відповісти на питання щодо культурної приналежності пам'ятки та допомогти висвітлити сторінки історії на теренах нашого міста та регіону I тис до н.е. – початку I тис. н.е., оперуючи археологічними даними.

¹ Гребенников В.Б. Исследования памятников археологии Николаевщины. – Николаев, 2011. – С.116-120.

² Горбенко К.В. Археологічні дослідження городища Дикий Сад у 2011–2013 рр. // IX Миколаївська обласна краєзнавча конференція. «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження». – Миколаїв, 2015. – С.25-31.

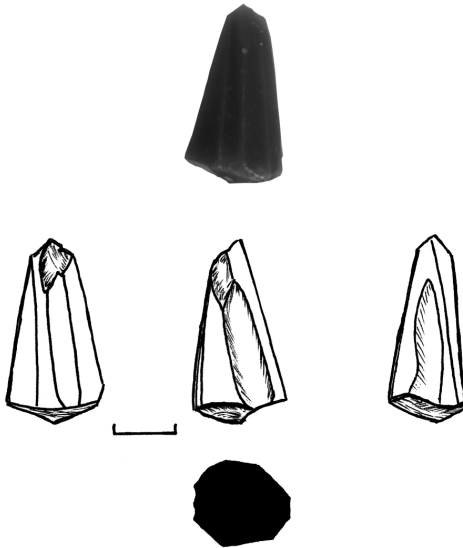
³ Буйських С.Б., Отрешко В.М. Основные этапы развития сельской округи Ольвии доримского времени // ОЛЬВИЙСКИЕ ДРЕВНОСТИ. Сборник научных трудов памяти В.М. Отрешко (1949–1999). – К., 2009. – С.136-147.

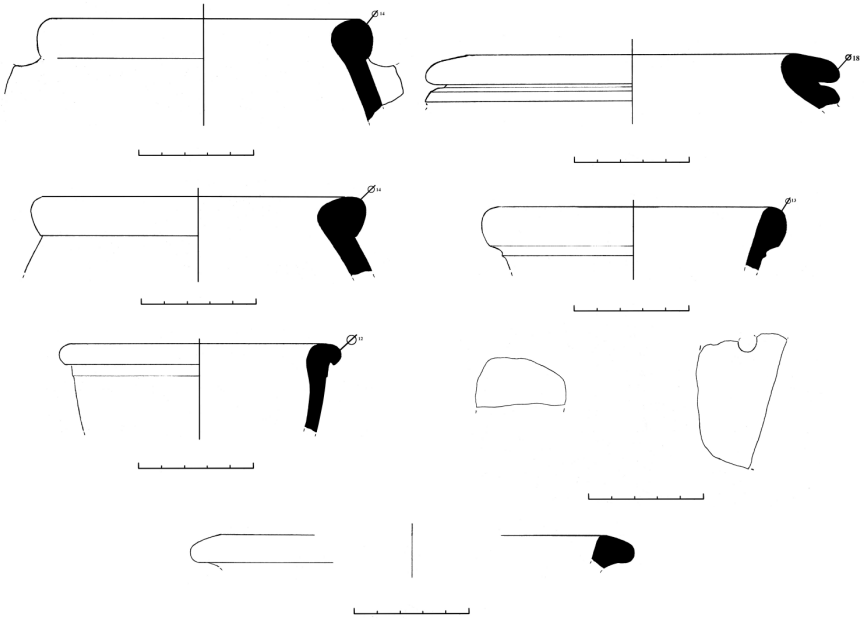
* Автори вдячні І.В.Піструлілу за допомогу.

Мал. 1 Вид розкопу з Південного-заходу.

Мал.2 пірамідальний кремньовий нуклеус докерамічного неоліту.

Мал. 3 Кераміка з поселення Велика короника III.